

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยรูปแบบและกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านตราดและจันทบุรีด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านผู้วิจัยเห็นว่าควรทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวความคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับรัฐประศาสนศาสตร์
3. แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชนและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง
5. แนวความคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
6. แนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร (2542) อ้างจาก ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2557) ได้มีพระราชดำรัสถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสรุปความได้ว่าการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเองตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบกรวางแผน การตัดสินใจและการกระทำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักอยู่ 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
3. คำนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณหมายถึงความพอดีไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผลหมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมความรู้และเทคโนโลยี

สรุป เศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ ความมีคุณธรรมเพื่อประกอบการวางแผนและการตัดสินใจในการกระทำการวิจัยครั้งนี้จึงได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินการรูปแบบและกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

แนวความคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมกับรัฐประศาสนศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

สุริชัย หวันแก้ว (2557) ได้สรุปการศึกษาวิจัยสังคมไทย ปรัชญาและวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ในโลกที่เหลื่อมล้ำไว้ดังนี้ สภาวะการณ์ของการพัฒนาของประเทศที่ซับซ้อนมากขึ้นและสถานะของวิชาการทางสังคมศาสตร์ในการประยุกต์ใช้ทำให้นักสังคมศาสตร์ต้องหันมาสนใจและใส่ใจต่อความคาดหวังต่อวิชาของตนเองจากฝ่ายนโยบายและสาธารณะกันมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ยิ่งไปกว่า

นั้นสถานการณ์การพัฒนาและสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศสะท้อนถึงภาวะการณ์ในระดับโลก ด้วยในข้อหนึ่งอันได้แก่ ภาวะความแตกแยกของทัศนคติและการแยกขั้วทางการเมืองอย่างลึกซึ้ง ในหลายกรณีเกิดความขัดแย้งที่แปรไปเป็นความรุนแรงถึงขนาดการปะทะระหว่างกลุ่มทางการเมือง ผลกระทบที่ต่อเนื่องทำให้ความรู้สึกแปลกแยกห่างเหินระหว่างกลุ่มลึกซึ้งมากขึ้นและปรากฏการณ์พวกใครพวกมัน จนขาดความตระหนักร่วมกันถึงความรับผิดชอบต่อชีวิตสังคมเดียวกันและลูกหลาน ผู้จะต้องเติบโตขึ้นมาในอนาคต วงการผู้มีความคิดและความหวังใต้ออนาคตจึงจำต้องตรวจสอบตนเองให้สามารถร่วมกันเผชิญคำถามอันสำคัญจากทุกฝ่ายได้มากขึ้น

การประชุมสังคมนิเวศวิทยาระดับชาติหัวข้อแผ่นดินเดียวกันแต่เหมือนอยู่คนละโลก ที่จัดโดย คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติสาขาสังคมวิทยาและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2555 ก็สะท้อนถึงความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างวงการที่สามารถถกเถียงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ในระดับชาติและภูมิภาคให้ต่อเนื่อง อีกประการหนึ่งได้แก่ การพิจารณาฐานะ และความหมาย ที่เปลี่ยนไปของวิทยาศาสตร์ในฐานะวิธีการแสวงหาความรู้แบบหนึ่งในโลกที่เปลี่ยนแปลงและก้าวสู่ สังคมความรู้ยุคใหม่

ข้อที่น่าพิจารณาได้แก่ ภาวะความอ่อนแอในการพัฒนากับความรู้ กล่าวคือ (1) การวิจัยมี ปริมาณเพิ่มขึ้นความรู้มีปริมาณเพิ่มพูนมากมาย แต่สังคมกลับไร้เป้าหมาย เจตจำนงของสังคมขาด พลังที่จะมุ่งสู่นาคร่วมกัน (2) ข้อเท็จจริงที่ว่าทุกๆ ที่ภายใต้โลกาภิวัตน์เกิดความเหลื่อมล้ำมากขึ้น และมีภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลกเกิดเป็นระยะๆ ถี่ขึ้นมากก็ตาม การพัฒนาแบบทุนนิยมยังคงเป็น กระแสหลักของนโยบายขณะเดียวกันกระแสการพัฒนาที่อาศัยสถาบันตลาดเป็นหลักยังได้รับการ หนุนเสริมอย่างมาก (3) ในแวดวงนโยบายของหลายประเทศรวมทั้งในประเทศไทย ทั้งๆ ที่มีกรกล่าว อ้างถึงการพัฒนายั่งยืนและหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทของภาวะความอ่อนแอทางนโยบาย เช่นนี้การทบทวนสภาพการณ์ของความรู้และสถานการณ์ด้านนโยบายการพัฒนาจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่ง ในโลกปัจจุบันความรู้แบ่งแยกเป็นกลุ่มวิชาทางวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์สุขภาพ และสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และแบ่งข่อยย่อยเป็นสาขาวิชาแต่ก็เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าความรู้ ทั้งหมดในปัจจุบันยังขาดพลังองค์รวม ดังนั้นการสำนึกต่อการบูรณาการความรู้และการทบทวนวิธี วิทยาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวด เพื่อจะกำหนดก้าวต่อไปให้เหมาะสมและเท่าทัน จุดตัดอันสำคัญ ของการพิจารณาจุดอ่อนของความรู้ท่ามกลางโลกที่เหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมนี้ ผู้เขียนเห็นว่าอย่าง น้อยที่สุดมีเราความจำเป็นที่จะต้อง

(1) เรือนรูที่จะตั้งคำถามการวิจัยที่อิงกับบริบทความเหลื่อมล้ำท่ามกลางการพัฒนาในยุค โลกาภิวัตน์ได้อย่างเหมาะสมทั้งที่เพื่อฟื้นคุณค่าและความหมายของการวิจัยขึ้นมาจากความมีนชาต่อ สำนึกความรับผิดชอบ

(2) เรียนรู้จากผลงานการวิจารณ์และทบทวนระดับโลกในระยะหลังที่ยืนยันว่ามีช่องว่างด้านความรู้อย่างฉาจรจ

(3) เส้นทางอนาคตที่ยั่งยืนสำหรับสังคมนั้นติดต้นสำหรับสังคมที่มีวิชาการที่ขาดการทบทวนตนเองเพราะมีความคับแคบแฝงเร้นอยู่ในข้อสมมติฐานของสังคมศาสตร์ที่มุ่งหมายอยากเป็นวิทยาศาสตร์ (scientism) และการคิดที่จำกัดตนในความเป็นประเทศชาติ (Methodological Nationalism)

(4) นวัตกรรมในการเรียนรู้และความสร้างสรรค์ (Co-production of Knowledge) มิได้จำเป็น เฉพาะในแวดวงธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมเท่านั้น หากมีความสำคัญโดยพื้นฐานต่อการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์รวมทั้งการดำรงชีวิตในผืนพิภพเปนระบบที่มีชีวิตนี้ได้ด้วย โดยเฉพาะนวัตกรรมเพื่อเรียนรู้ระหว่างสาขาและการทำงานเชิงสหสาขาวิชาเพื่อตอบให้สามารถตอบ โจทย์แห่งการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในประเทศและในโลก

เมื่อใดที่เรามีความตระหนักถึงปัญหาของวงและเข้าใจถึงจุดอ่อนเหล่านี้ที่ตนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาด้วยแล้วเมื่อนั้นสังคมวิทยาและสังคมศาสตร์ยอมเกิดสติและสำนึกที่จะปรับเปลี่ยนอัน จะเป็นการพลิกบทบาทใหม่ส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างอนาคตที่มีความหวังและมีความยั่งยืน ยิ่งขึ้นไป

สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล บรรณาธิการ (2557) ได้ชี้ว่าการแบ่งแยกสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 ถ้าแบ่งอย่างหยาบๆ วิชาหลักของสังคมศาสตร์ได้แก่ สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ในระยะแรก แต่ละวิชามีอาณาบริเวณของตนเอง รัฐศาสตร์ความสนใจกับ อาณาบริเวณของรัฐ (State) ในความหมายของการเมืองการปกครองกับพรมแดนของวิชา เศรษฐศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับพรมแดนของตลาด (Market) และวิชาสังคมวิทยาความสำคัญกับ พรมแดนของภาคประชาสังคม แต่ในระยะหลังๆ เส้นแบ่งของแต่ละสาขาวิชาเบาบางลงไปหรืออาจ อีกนัยหนึ่งได้มีการซ้อนทับระหว่างสาขาวิชาขึ้นดังนั้นสังคมศาสตร์ที่กล่าวถึงในวารสารวิจัย สังคมฉบับนี้จึงกินความครอบคลุมหลายสาขาวิชา ทั้งสาขาวิชารัฐศาสตร์การพัฒนา ประชากรศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์บทความสาขารัฐศาสตร์ ได้แก่ ขบวนการมวลชนเสื้อแดงกับการปฏิบัติทางสังคมที่ไม่ถึงจุดสิ้นสุด โดย เอกพลณัฐ ญัฐพัชรัตน์ อาจารย์ประจำสาขาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งปรับมาจากดุซงึนพันธ์สาขารัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยของเขาเอง เรื่อง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐขบวนการและขบวนการโต้กลับกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2553 โดยอธิบายสถานการณ์ประเทศไทยในช่วงดังกล่าวว่า เป็นการก่อตัวของสถานการณ์ปฏิวัติ ซึ่งเกิดจากระยะห่างทางสังคม (social distance) หรือกล่าวอีก อย่างหนึ่งได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มากขึ้น ระหว่างคนรวย-คนจน คนเสื้อเหลือง-คนเสื้อแดง ทำให้เกิดขบวนการปฏิวัติของขบวนการมวลชนของคนเสื้อแดงซึ่งมีประชาชนระดับรากหญ้าเข้าร่วมที่

ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย นอกจากนี้ยังได้ตอบคำถามว่า เหตุใดกระบวนการปฏิวัติดังกล่าวจึงไปไม่ถึงจุดสิ้นสุด (unfinished revolution) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบสำรวจ 1,500 ชุด

ความหมาย ของคำว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) มีนักวิชาการไทยที่ได้ศึกษาถึงคำว่า Public Administration ดังนี้

ปฐม มณีโรจน์ (2523) กล่าวว่า รากศัพท์ คำว่า public administration เอง ก็มีความหมายเป็น 2 นัย ความหมาย หนึ่ง หมายถึง กิจกรรมการบริหารงานสาธารณะ ซึ่งอาจครอบคลุมทั้งการบริหารราชการและรัฐวิสาหกิจอีกความหมายหนึ่งหมายถึงสาขาวิชาการบริหารหรือที่รู้จักกันทั่วไปรัฐประศาสนศาสตร์

ติน ปรัชญพฤทธ์ (2535) ได้ให้ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ ว่าหมายถึง สาขาวิชาและ/หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐบาลในภาษาอังกฤษคำว่า Public Administration หมายถึง สาขาวิชาการบริหารงานภาครัฐบาลส่วน public administration (ตาเล็ก) หมายถึง กิจกรรม (หรือกระบวนการ) การบริหารงานภาครัฐบาล ในภาษาไทยนั้น คำว่า รัฐประศาสนศาสตร์ มักจะหมายถึงสาขาวิชาการบริหารงานของรัฐ ส่วนการบริหารรัฐมักหมายถึงกิจกรรมหรือกระบวนการการบริหารงานของภาครัฐ

อุทัย เลาหวิเชียร (2541) ได้ให้ความหมายของการบริหารรัฐกิจว่าหมายถึง กิจกรรม (activity) ซึ่งนิยมเขียนเป็นภาษาอังกฤษ public administration โปรดสังเกตตัวอักษร p และอักษร a ซึ่งอยู่หน้าคำทั้งสองคำเขียนเป็นตัวเล็ก ส่วนคำว่า รัฐประศาสนศาสตร์ มีความหมายถึงวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจ จึงมีความหมายถึงลักษณะวิชา (discipline) นิยมเขียนว่า Public Administration (โปรดสังเกตตัวอักษร P และอักษร A ซึ่งอยู่หน้าคำทั้งสองคำเขียนเป็นตัวอักษรตัวใหญ่) อุทัยกล่าวต่อไปว่า ภาษาอังกฤษจะใช้คำว่าเหล่านี้โดยไม่มี การสับสน เวลาที่กล่าวถึง รัฐประศาสนศาสตร์ จะเขียนว่า Public Administration เวลาที่กล่าวถึง การบริหารรัฐกิจ จะเขียนว่า public administration

สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ (2540) ได้ให้ความเห็นในการให้คำนิยามที่แตกต่างออกไปจากที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือ สร้อยตระกูล ใช้คำว่า สาธารณบริหารศาสตร์ ซึ่งหมายถึงการบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นสาขาวิชา โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า Public Administration และใช้คำว่า การบริหารสาธาณกิจ ซึ่งหมายถึง การบริหารงานสาธารณะในลักษณะที่เป็นกระบวนการหรือกิจกรรมของการบริหารงานที่เกี่ยวกับสาธารณะ แทนคำว่า การบริหารรัฐกิจ การบริหารราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดิน โดยภาษาอังกฤษใช้คำว่า public administration

สรุป รัฐประศาสนศาสตร์ ถือเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ที่รัฐควรปฏิบัติเพื่อส่วนรวม หรือเพื่อประชาชนให้อยู่ดีและมีความสุข

แนวความคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ขอเสนอแนวความคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ ดังนี้

พิทยา บวรวัฒนา (2543) ได้อธิบายวิธีสรุปความคิดเป็นขั้นตอนดังนี้

1. วิชารัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ถือหลักปรัชญาใหม่ที่เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยา (phenomenological) แทนที่จะยึดถือปรัชญาแบบปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา (logical positivism) ซึ่งปรัชญานี้สนับสนุนให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ถือว่าหลักค่านิยมและข้อเท็จจริงแยกออกจากกัน การศึกษาแบบเชิงประจักษ์เพื่อแสวงหากฎเกณฑ์ทางธรรมชาติจากข้อเท็จจริงเป็นไปได้ นักรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่เห็นว่างานวิจัยแบบประจักษ์วาทนั้นใช้ไม่ได้แคบไป น่าเบื่อและไม่มีความสำคัญเลยถือว่าเทคนิคการวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์เช่นสถิติเป็นของวิเศษซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งอาจทำให้ลืมนำงานวิจัยของตนมีประโยชน์ต่อมนุษย์ที่ข้อเท็จจริงและค่านิยมแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะที่สุดแล้วสมองของมนุษย์เป็นตัวตีความข้อมูลทฤษฎีและแนวความคิดต่างๆเกิดจากสมองของมนุษย์ มิได้มีตัวตนอยู่นอกสมองคนความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับโลกภายนอกมาจากสมองของมนุษย์เอง นักรัฐประศาสนศาสตร์จึงมีหน้าที่ประสานวิธีการมองโลกต่างๆ

2. วิชารัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ ต้องการให้วิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโลกความเป็นจริง (relevant) แยกได้สามประการ ประการแรกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องทันต่อสถานการณ์ที่แปรผันอยู่ตลอดเวลาในปัจจุบันจะเห็นได้จากการถกเถียงแนวความคิดเรื่องการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมประการที่สอง วิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องตามทันต่อปัญหาต่างๆ ของคนสหรัฐอเมริกา จึงควรสนใจเปรียบเทียบการบริหารงานของรัฐภายในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยตนเอง เช่นการเปรียบเทียบการบริหารของเมืองต่างๆเป็นต้นประการที่สาม วิชารัฐประศาสนศาสตร์ต้องเป็นประโยชน์ต่อนักปฏิบัติและช่วยให้เข้าใจโลกความเป็นจริงดีขึ้น ความต้องการทำให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์ทันต่อเหตุการณ์ของนักรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่หมายถึงความต้องการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม (social equity) แต่เดิมนั้นรัฐประศาสนศาสตร์มีเป้าหมายที่จะหาวิธีการทำให้องค์การให้บริการสาธารณะได้ดีขึ้นภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (ประสิทธิภาพ) และหาวิธีที่จะรักษาระดับคุณภาพของบริการโดยหาทางใช้จ่ายเงินทุนให้น้อยที่สุด (ประหยัด) ต่อมาความคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ได้เพิ่มเป้าหมายใหม่เข้าไปอีกคือพยายามหาทางให้เกิดความยุติธรรมในสังคมในเรื่องการบริหารสาธารณะขององค์การรัฐ อันที่จริงคำว่า ความยุติธรรมในสังคมมีความหมายกว้างมากกว่าไปแล้วความยุติธรรมในสังคมเน้นเรื่องความเสมอภาคของประชาชนในการรับบริการสาธารณะ ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในการตัดสินใจและปฏิบัติตามนโยบาย

การสนองความต้องการของพลเมืองมากกว่าความต้องการขององค์การสาธารณะ การศึกษาและหลักสูตรทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาเป็นวิชาที่พยายามแก้ไข้ปัญหาต่างๆ และเป็นวิชาที่ผนวกทฤษฎีต่างๆ เข้าไปด้วย

3. การที่นักรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ยึดถือปรัชญาความยุติธรรมทางสังคมหมายความว่า พวกเขาให้ความสำคัญสี่เรื่องคือ เรื่องแรก ต้องการให้พลเมืองทุกคนได้รับบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นคนจนหรือคนรวย คนผิวขาวหรือคนผิวดำระบบสังคมของอเมริกาประกอบด้วยคนหลายจำพวกการเมืองแบบประชาธิปไตย การที่อเมริกาส่งเสริมให้ชนกลุ่มมากได้เปรียบชนกลุ่มน้อยเช่น การอพยพคนเข้าประเทศ (migrants) ก่อปัญหาสังคมขึ้นได้วิชารัฐประศาสนศาสตร์จึงต้องพยายามแก้ไข้ปัญหาเหล่านี้และพยายามสนับสนุนให้ชนกลุ่มน้อยมีอำนาจทางการเมืองมากขึ้นและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นด้วย เรื่องที่สอง ต้องการให้นักบริหารเล็กลงตัวเป็นกลางหันมาทำงานเพื่อหลักความเสมอภาคของสังคมดังนั้นการบริหารจึงแยกไม่ออกจากการเมือง นักบริหารเป็นทั้งผู้บริหารและกำหนดนโยบาย เรื่องที่สาม ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงนโยบายและโครงสร้างการบริหารต่างที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมความยุติธรรม การจัดการที่ดี ประสิทธิภาพและการประหยัด นอกจากนี้ยังต้องพยายามหารูปแบบองค์การและการบริหารจัดการบ้านเมืองต่างๆที่มีความยืดหยุ่นและอำนวยความสะดวกการเปลี่ยนแปลง

สรุป รัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ ต้องเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับโลกความเป็นจริงยึดถือปรัชญาความยุติธรรมทางสังคมนักบริหารต้องเล็กลงตัวเป็นกลางและต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้ทุกคนเกิดความเท่าเทียมกันในทุกด้านเมื่อคนเกิดความสุขย่อมส่งผลให้ชุมชนขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วและเสมอภาคด้วย

แนวความคิดรัฐศาสตร์สมัยนิยมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อน

อัมพร ชำรงลักษณ์ (2557) ได้อธิบายถึงแนวความคิดรัฐศาสตร์สมัยนิยมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อนว่าประกอบไปด้วย 3 แนวคิดได้แก่

1. แนวความคิดรัฐศาสตร์สมัยนิยม อัมพร ชำรงลักษณ์ บรรณาธิการ (2557) ได้อธิบายว่าท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อนในโลกยุคโลกาภิวัตน์คงปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดโครงสร้างนิยมจากฐานการวิเคราะห์ทางโครงสร้างและตัวกระทำ (structure-agency) ไม่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและสังคมในปัจจุบันได้

2. แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แนวหลังสมัยใหม่นิยม อัมพร ชำรงลักษณ์ (2557) ได้อธิบายว่าหากจะกล่าวถึงประเด็นที่ว่าแนวคิดหลังสมัยใหม่มีความต่อเนื่องกับแนวคิดของสมัยใหม่หรือไม่ อย่างแรกคงต้องทำความเข้าใจถึง ความต่อเนื่อง เป็นเบื้องต้น

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ความต่อเนื่องในความหมายหนึ่ง จะหมายถึงความเกี่ยวพันสานต่อทางความคิดตามกาลเวลา โดยมีเส้นเวลาเป็นตัวตั้งในแกนนอนและจับวางแนวคิดในสกุลหรือตระกูลต่างเรียงต่อให้เห็นความคิดที่สืบสานต่อเนื่องกันจากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง หากตีความในลักษณะนี้ อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดต่างๆ ที่ได้กล่าวนำเสนอมานี้ในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้สะท้อนให้เห็นความต่อเนื่องทางกาลเวลาของสกุลความคิดต่างๆ ได้ดีนักเพราะลักษณะเงื่อนไขขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงถัดจากสมัยใหม่นั้นจะเห็นได้ว่ามีสกุลหรือตระกูลความคิดที่แตกต่างหลากหลายที่ก่อนหน้านี้ (ในช่วงสมัยใหม่) ไม่ได้ได้รับความสนใจ หรือให้ความสำคัญมากเท่ากับความคิดกระแสหลักที่มีสาระเป็นแก่นสารชัดเจนแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ทางความคิดที่ครอบงำด้วยตรรกะของโลกรธรรมชาตินิยม (naturalism) ที่ใช้วิธีการคิดเชิงทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ จนกระทั่งนักคิดหลายท่านได้เริ่มตั้งคำถามและเห็นแย้งถึงปัญหาของแนวทางกระแสหลักจึงได้หันไปหาแนวทางการหาความรู้ในสกุลอื่นๆ ที่จริงก็ปรากฏมีอยู่ก่อนแล้วแต่ไม่ได้รับการยอมรับในช่วงสมัยใหม่

การเติมคำว่า หลัง (Post) เข้ามาข้างหน้ากระแสความคิดเพื่อแสดงให้เห็นถึงกระแสแนวคิดอื่นที่อาจตรงข้ามกับที่เคยคิดเคยเข้าใจมาก่อนหน้านั้นทั้งปวง อาจกล่าวได้ว่าเป็น การกบฏหรือทรยศทางความคิดต่อสมัยใหม่เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นนักคิดเช่น แดร์ริดา บารุคและฌาคส์ ลากอง นั้นล้วนแต่ได้รับการยอมรับและเข้าใจว่าอยู่ในกลุ่มของโครงสร้างนิยมทั้งสิ้น แต่ได้มาแสดงความคิดเห็นเปิดเผยเจตนาที่แตกต่างอันแรงกล้าในงานบรรยายทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยจอห์น ฮอบกินส์ ในปี 1966 โดยกล่าวปฏิเสธ และโจมตีให้เห็นถึงความล้มเหลว และข้อจำกัดของทฤษฎีและแนวคิดโครงสร้างนิยมอย่างสิ้นเชิง

3. คุณค่าของแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยมต่อการเรียนการสอนและการศึกษารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ อัมพร อารงลักษณะ (2557) ได้อธิบายว่าเป็นที่เห็นได้ชัดว่ากระแสแนวคิดหลังสมัยใหม่ที่ถือเข้ามาเป็นการท้าทายแนวคิดกระแสหลักที่เน้นรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ยึดถือเป็นระเบียบปฏิบัติ จารีตทางวิชาการมาแต่ช้านาน ความท้าทายที่รื้อถอนรากทางความคิด การตั้งคำถามต่อสิ่งที่ต้องการศึกษาและมุมมองในการศึกษาวิเคราะห์ในแวดวงวิชาการทำให้เกิดความรู้สึกระอึกระอ่วนในหมู่นักวิชาการว่าจะเดินไปทางนี้ดีหรือจะยืนหยัดอยู่กับแนวคิดซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจมากกว่าในการเรียนการสอนที่มีจุดยืนและแนววิธีปฏิบัติเป็นระบบ ตอบคำถามได้อย่างเป็นเหตุผลมากกว่า มิได้หมายความว่าต้องทิ้งแนวคิดกระแสดั้งเดิมที่ฝังรากลึกและเป็นรากฐานการศึกษารัฐศาสตร์และการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งอันที่จริงแล้วการจะเข้าใจแนวคิดหลังสมัยใหม่ได้ ผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจกระแสหลักที่มีมาก่อนหน้านั้นจึงจะสามารถต่อยอดทางความคิดและแตกความคิดไปทางอื่นใดได้

หากมองให้ลึกซึ้งแล้ว กระแสหลังสมัยใหม่ได้เปิดประตูให้กับนักรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์อีกหลายบานไปสู่พรมแดนองค์ความรู้ที่น่าสนใจต่อการศึกษาค้นคว้าตั้งคำถามกับตัวเองสะท้อนกลับ

ตอบโต้ให้เห็นความแตกต่าง (reflexive) ที่ความให้ความหมายแต่การจะเดินไปในแนวทางนี้ได้รับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาในส่วนของระเบียบวิธีวิจัยที่ไม่สอนเฉพาะระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลแบบสอบถาม ประมวลข้อมูลสถิติขั้นสูงแต่ไม่สามารถอธิบายเชื่อมโยงเหตุผลทางบริบททางสังคม วัฒนธรรม สถานที่ กาลเวลา ภาษาและอื่นๆ ที่เป็นภาวะแวดล้อมของปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้รับการเรียนการสอนวิชาวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปัจจุบันต้องเพิ่มความรู้และทักษะในการสะท้อนกลับ ไม่ว่าจะเน้นไปในแนววิธีการตีความ (Hermeneutics/interpretation approach) อธิบายให้ความหมายของการกระทำของผู้แสดงแต่ละหน่วยในแต่ละบริบทที่แตกต่างกัน วิธีการวิพากษ์ (critical theory/approach) เป็นการผสมผสานการตีความและการประเมินเข้าด้วยกันจากต้นคิดของฮาเบอร์มาสในเรื่องการกระทำของการสื่อสารหรือหลังสมัยใหม่นิยมของการก่อสร้าง เป็นต้น

แต่ลักษณะการเรียนการสอนที่ปรากฏในสถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะวิธีการค้นหาความรู้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกลวิธีที่แปลกไปจากจารีตเดิมของการใช้แบบสอบถาม ประมวลข้อมูลทางตัวเลขทางสถิติแทนที่ด้วยการสืบค้นข้อมูลด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ศึกษา อาศัยประสบการณ์ส่วนตัวในการตีความให้ความหมายไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดของปรากฏการณ์วิทยาหรืออัตถภาวะวิทยา (แนว Inductive/interpretive/critical) ก็ตาม ผู้ศึกษาต้องมีทักษะในการค้นคว้าวิจัยซึ่งทักษะใหม่เหล่านี้อาศัยการริเริ่มจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนให้มีความตระหนักและซึมซับทางภาววิทยาญาณวิทยาก่อนเข้าไปค้นหาสร้างสมประสบการณ์ทักษะในการเก็บข้อมูลสิ่งนักวิชาการบางท่านเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถสอนกันได้ทำให้วิธีการศึกษาวิจัยในแนวหลังสมัยใหม่เป็นไปได้ยากยิ่งหากผู้ศึกษาไม่ริเริ่มและเข้าถึงหลักปรัชญา แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น เพราะวิธีการศึกษานี้ไม่ได้เน้นการสอนสร้างและทดสอบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ เครื่องมือหรือกลไกที่จะช่วยในการเก็บและประมวลข้อมูลได้เปลี่ยนและโอนมาเป็นตัวผู้ศึกษาวิจัยเอง ดังนั้นผลการวิจัยที่ออกมาจะมีคุณค่าและสะท้อนให้เห็นและใกล้เคียงกับปรากฏการณ์จริงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาวิจัยหรือตัวเครื่องมือ (ในภาษาวิจัยเชิงประจักษ์) ว่ามีประสิทธิภาพในการเก็บ ประมวล และถ่ายทอดสิ่งที่ศึกษาและบริบทออกมาได้มากน้อยอยู่ในรูปภาษาการสื่อสารที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายและเข้าใจได้ตรงกับที่ต้องการสื่อสารหรือไม่ความยากของการศึกษาวิจัยในแนวหลังสมัยใหม่จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายนักวิจัยและนักวิชาการเป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่ทำยากกว่านั้นคือการที่จะยืนยันหรือโน้มน้าวผลการศึกษาให้ผู้อื่นยอมรับได้เฉกเช่นผลการวิจัยเชิงประจักษ์ที่สามารถนำผลการศึกษาไปอธิบายปรากฏการณ์อื่นได้อย่างเป็นสากล

ประเด็นสุดท้ายที่ต้องให้ความตระหนักสำหรับคนรุ่นใหม่ที่เล็งเห็นแนวการศึกษาวิพากษ์วิธีการก่อสร้างและการสะท้อนกลับเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจ เราใจผู้ศึกษาและผู้อ่านคือความ

รับผิดชอบต่อสิ่งที่นำเสนอ เปิดกว้างรับฟังการวิพากษ์ ข้อโต้แย้งจากผู้อื่นโดยปราศจากอคติ ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนไม่แต่เพียงการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเท่านั้น การเป็นนักวิจัยที่ดีอาจจะต้องฝึกปรือ บ่มเพาะ สามารถควบคุมทางอารมณ์ในเวลาที่ต้องปะทะกับความเห็นที่แตกต่าง ในขณะที่ต้องพยายามทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่ศึกษาต้องอาศัยประสบการณ์ความเชี่ยวชาญส่วนตัว ในประเด็นที่ผู้เขียนมองว่านักการศึกษาจำเป็นต้องมีฐานความรู้มากกว่าเพียงเฉพาะความรู้ทางรัฐศาสตร์ และการบริหารรัฐกิจหรือรัฐประศาสนศาสตร์เท่านั้น องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ และแม้แต่ทางวรรณกรรม เป็นต้น เหล่านี้ชี้ให้เห็นและตอกย้ำ ถึงความจำเป็นของปัญหาที่ต้องการเข้าใจและอธิบายนี้ว่ามีความซับซ้อนเกินกว่าจะปรับใช้องค์ความรู้ด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ความเป็นสหวิทยาการของวิทยาการทางสังคมศาสตร์ มีความซับซ้อน ผูกโยง ลุ่มลึกมากขึ้นและเปลี่ยนแปลงทุกขณะและนับวันยังต้องมีการบูรณาการองค์ความรู้เหล่านี้เพื่อมาอธิบาย ทำนายและหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน นั้นหมายความว่านักการศึกษา รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์จักต้องค้นคว้า ใฝ่หาและพัฒนาตนเองให้รอบรู้หลากหลายสาขาวิชาเพื่อให้สามารถนำเสนอทางออกของปัญหาที่ก้าวข้ามการแบ่งสายของศาสตร์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

เกษม เพ็ญภินันท์ (2557) ได้สรุปประเด็นสาระสำคัญหลังสมัยใหม่กับการศึกษารัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ไว้ดังนี้

1) การศึกษา การจัดการ การปกครองและการควบคุมในระดับจิตภาวะผ่านการสร้างลักษณะความเป็นบุคคลภายใต้กรอบการควบคุมจิตภาวะแนวทงนี้ได้รับอิทธิพลจากงานเขียนชิ้นสำคัญของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) คือ Govern mentality และพัฒนาต่อมาในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอำนาจ/ความรู้ (power/knowledge) เพื่อลดทอนการควบคุมผ่านสายบังคับบัญชาไปสู่การหลอหลอมสามัญสำนึกแห่งความเป็นพนักงานขององค์กรผ่านกิจกรรมที่สลายความเป็นตัวตนแล้วประกอบสร้างลักษณะทางอัตบุคคลอัตลักษณ์และสำนึกร่วมต่อบทบาทของตนเองตามภาระหน้าที่

2) การสลายความชอบธรรมและสัมพันธ์ภาพทางอำนาจของการจัดวางโครงสร้างตำแหน่งหน้าที่กระบวนการจัดการและการบริหารที่ควบคุมตามสายบังคับบัญชาในความเป็นกรงเหล็ก (iron cage) ของระบบการริหารการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์หลังสมัยใหม่มักจะนับประเด็นศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ควบคุมการจัดการองค์กรและเผยให้เห็นถึงการกดทับกีดกันและปิดกั้นความสำคัญของการเป็นมนุษย์ของบุคลากรในองค์กรกล่าวคือการศึกษาเรื่ององค์กรการบริหารและการจัดการในอดีตที่มุ่งเน้นเรื่องการควบคุมเพื่อความมีเอกภาพขององค์กรความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของบุคลากรนั้นมักจะวางอยู่บนสัมพันธ์ภาพทางอำนาจและความชอบธรรมของระเบียบข้อบังคับกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ทำให้บุคลากรต้องปฏิบัติตาม

ด้วยเหตุนี้ส่วนการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์หลังสมัยใหม่ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในองค์กรเพื่อลดทอนและคลายความตึงเครียด (tension) ภายในองค์กรด้วยการไหลเวียนของทรงสนะและความคิดเห็นภายในองค์กรที่ทั้งสร้างการยอมรับผ่านข้อโต้เถียงการโต้แย้งและการเชื่อมต่อ/เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของบุคลากรที่ต่างระดับการบังคับบัญชา ให้มีการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นเพื่อเปลี่ยนการรับรู้ต่อความเป็นอัตบุคคลที่ยึดโยงอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ตามสายการบังคับบัญชาอำนาจหน้าที่มาสู่การแปรสภาพความเป็นอัตบุคคลที่พัฒนาความรับผิดชอบต่อองค์กรผ่านการโยงข้ามความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่ยอมรับในศักยภาพและความสามารถในการทำงาน

3) กระบวนการตั้งปัญหาเพื่อสร้างข้อถกเถียงต่อความชอบธรรมขององค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ความเป็นกลางและกรอบความคิดรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ของการแบ่งแยกและความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหารเพื่อชี้ให้เห็นถึง สิ่งที่กำลังก่อองค์ความรู้ให้เกิดความชอบธรรม (metanarrative) ซึ่งทั้งควบคุมคุณลักษณะขององค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้นำเสนอภาพร่างของความเป็นจริงให้เป็นจริงถูกต้องสมเหตุสมผลและยืนยันสถานะขององค์ความรู้ความเป็นจริงความเที่ยงแท้ของความรู้ตามกรอบความคิดทฤษฎีแลแนวทางดำเนินการอันปราศจากคุณค่าตามญาณวิทยาปฏิฐานนิยมซึ่งเน้นความหนักแน่นความสมเหตุสมผลของหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานคติในการสถาปนาความเป็นศาสตร์ของรัฐประศาสนศาสตร์

สิ่งเหล่านี้นำมาสู่การตั้งคำถามต่อภาษาผ่านเกมทางภาษาที่กำลังก่อองค์ความรู้กระแสหลังสมัยใหม่ในการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์จึงมุ่งท้าทายต่อการเล่าเรื่องของแต่ละองค์ความรู้ตลอดจนความสมเหตุสมผลในการนำเสนอและอ้างอิงผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ชอบธรรมและสมเหตุสมผลมักเป็นผลผลิตตาม เกมทางภาษา อิทธิพลของกระแสหลังสมัยใหม่ต่อการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์เราจะพบว่าการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการศึกษาจากเดิมมาสู่การสร้างสภาวะอัตบุคคลที่ทำให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้สึกร่วมและตระหนักต่อบทบาทความรับผิดชอบของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งขององค์กรมากกว่าสำนึกในสายสัมพันธ์ทางอำนาจผ่านระดับการบังคับบัญชาตลอดจนการปิดกว้างยอมรับข้อโต้แย้งทรงสนะความคิดเห็นสามารถท้าทายต่อความชอบธรรมทางการเมืองขององค์ความรู้และนโยบายสาธารณะได้บนฐานคติเรื่องการเปิดกว้างยอมรับการโต้เถียงหรือการพิจารณาจากผู้ที่ได้รับผลกระทบทางนโยบายสาธารณะนั้นๆ กระแสหลังสมัยใหม่ที่มีผลต่อการศึกษารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ได้ปรับเปลี่ยนและขยายมุมมองประเด็นศึกษาตลอดจนการพัฒนาแนวทางการศึกษาแก่องค์ความรู้รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

สรุปแนวความคิดรัฐศาสตร์สมัยนิยมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อนคือนักรัฐศาสตร์และนักรัฐประศาสนศาสตร์จำเป็นต้องค้นคว้าและไต่หาความรู้ที่หลากหลายสาขาวิชามาใช้พัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้สามารถเชื่อมโยงที่มาของปัญหาที่เกิดขึ้น

เพื่อให้ตนเองสามารถเข้าใจปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อนและสามารถนำเสนอทางออกของปัญหาได้เป็นการปรับทิศทางของรัฐประศาสนศาสตร์จากเดิมเป็นนักบริหารงานภาครัฐมาเป็นนักปฏิบัติจึงนำไปสู่ค้นหาแนวทางลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชนและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. เสรี พงศ์พิศ (2548) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายไว้ดังนี้ เครือข่ายเป็นแนวคิดแนวปฏิบัติที่มีมานานซึ่งมีผู้คนอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันทั้งในชุมชนและกับชุมชนอื่น ๆ มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่แสดงออกทางกิจกรรมที่ทำกันสม่ำเสมอหรือเป็นครั้งคราว ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชุมชนเพราะแม้มีอำนาจรัฐอยู่แต่ก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงวิถีปฏิบัติของชุมชนเมื่ออำนาจรัฐแผ่ลงไปจนกระทบถึงวิถีชุมชนก็มีการจัดเครือข่ายส่วนหนึ่งเพื่อจัดการชีวิตของชุมชนเองอีกส่วนหนึ่งเพื่อหาทางออกถ้าหากถูกบีบคั้นจนเกินไป ดังกรณีฝิบูนูหรือขบถต่างๆ ซึ่งมีการประสานเครือข่ายระหว่างชุมชนหลายๆ แห่งคล้ายกับสมัชชาทั้งหลายในปัจจุบันหรือในกรณีของตะวันตกคือการจัดการชุมชนชาวคริสต์ภายใต้โครงสร้างทางศาสนาคริสต์ที่เป็นเครือข่ายอีกแบบหนึ่งที่แม้ว่าไม่ได้ปฏิเสธอำนาจรัฐแต่ด้านหนึ่งก็ถือว่าตนเองเป็นอิสระเพราะขึ้นต่ออำนาจของพระเจ้าโดยผ่านทางผู้แทนของพระเจ้าคือพระสันตะปาปาและผู้นำศาสนาทั้งหลายเครือข่ายยุคใหม่มาพร้อมกันแนวคิดทางการเมืองในรัสเซียและบางประเทศในยุโรปในนามของอนาธิปไตย (Anarchism) โดยเครือข่ายเป็นเครื่องมือหนึ่งในเชื่อมประสานชุมชน กลุ่ม องค์กรต่างๆ เข้าด้วยกันให้เป็นขบวนการโดยไม่จำเป็นต้องเป็นสถาบันที่มีอำนาจในตัวเองและแข่งตัวด้วยกฎระเบียบต่างๆ ดังที่ปรากฏชัดเจนในระบบของอำนาจรัฐ ในแวดวงวิชาการเครือข่ายมาพร้อมกับวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ แต่ปรากฏให้เห็นว่ามีพลังจริงๆ ในท้ายศตวรรษที่ 20 นี้เอง เมื่อมีการปรับกระบวนทัศน์ปรัชญาวัฒนธรรมองค์กรในภาคธุรกิจจนเกิดการปฏิวัติการจัดการธุรกิจขึ้นเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนทำงานทั้งในองค์กรเองและระหว่างองค์กรต่างๆ ในด้านการพัฒนาเอกชนก็ค่อยๆ เกิดขบวนการดังกล่าวมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2525 เมื่อการเปลี่ยนกระบวนทัศน์พัฒนาเปลี่ยนจากการทำโครงการการจ้ององค์กรชุมชนไปสู่การเชื่อมประสานให้เกิดกระบวนกรเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงที่มาจากข้างในชุมชนเพราะมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองโดยการใช้ทรัพยากรหรือทุนชุมชนที่เหลืออยู่

สรุปการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านตราดและจันทบุรีด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับ

เครือข่ายโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชน

2. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นันทวัฒน์ บรมนันท์และแก้วคำ ไกรสรพงษ์ (2544) ได้เสนอประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับบทบาทที่จำเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ ดังต่อไปนี้

1) ธรรมชาติของปัญหาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ฐานความคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบเดิม (administrative boundary) ซึ่งมีรูปแบบที่มีรัฐเป็นศูนย์กลางบริหารจัดการโดยเน้นความเป็นเอกภาพ ในขณะที่ฐานความคิดตาม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) เน้นการกระจายอำนาจบริหารจัดการด้วยหลักความยั่งยืนและการมอบอำนาจตัดสินใจไปยังระดับที่เหมาะสมที่สุดซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ) และแม้รัฐธรรมนูญจะยังคงถือเขตปกครองเป็นตัวกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (แต่ได้ให้อำนาจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาหรือในการพิจารณาร่วมโครงการหรือกิจกรรมนอกเขตพื้นที่ในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อเขตพื้นที่ของตนเอง) แสดงให้เห็นว่ามีการคำนึงถึงลักษณะข้ามเขตแดน ที่เป็นลักษณะโดยธรรมชาติของปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติใหม่ของการที่จะต้องมีการประสานสัมพันธ์การบริหารจัดการที่เน้นการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยผู้ใช้และบริหารจัดการเหนือขอบเขตพื้นที่ปกครอง การบริหารจัดการจึงอาจมีรูปแบบที่ไม่เหมือนกันดังนั้นเครื่องมือทางนโยบายในระดับมหภาคเช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้การบริหารจัดการตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญบรรลุผลได้ต่อเมื่อมีการเปิดให้ความหลากหลายนี้พัฒนาโดยไม่ยึดติดอยู่กับหลักความเป็นเอกภาพของการบริหารจัดการนโยบายในรูปแบบเดิมเท่านั้น

2) การกระจายอำนาจควรมายถึง มากกว่าเพียงการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยหลักการกระจายอำนาจ การมอบอำนาจตัดสินใจไปยังระดับที่เหมาะสมที่สุดเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้แนวความคิดดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญของบทบัญญัติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่จากที่ปรากฏในแผนแม่บทซึ่งจะเป็นตัวกำหนดกรอบทิศทางแนวทางการกระจายอำนาจและแนวทางการดำเนินการของแผนปฏิบัติการตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 นั้นความเข้าใจเกี่ยวกับการกระจายอำนาจยังคงจำกัด

อยู่ที่การให้รัฐถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยขาดองค์ประกอบอื่นที่สำคัญ เช่น กระบวนการที่ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและการที่ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในกลไกการตรวจสอบการบริหารจัดการ ประเด็นสำคัญคือการกระจายอำนาจด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ควรจำกัดอยู่กับการที่รัฐ ถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ควรเป็นกระบวนการที่ประชาชนและองค์กรประชาชนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้วย ธรรมชาติของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งให้เราเห็นว่าการมอบอำนาจการตัดสินใจไปยังระดับที่เหมาะสมที่สุดเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการบริหารจัดการ ปัญหาที่ต้องการการตัดสินใจในระดับกว้างกว่าเฉพาะส่วนท้องถิ่นก็จำเป็นต้องเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐกรณีเช่นนี้เองที่จะต้องมีการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะข้ามเขตการปกครอง โดยธรรมชาติของปัญหา ต้องอาศัยการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันที่ชัดเจนเช่นกัน นอกจากนี้ การกระจายอำนาจบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) มีนัยถึงการกระจายอำนาจไม่เพียงแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้นแต่ยังเป็นการให้ความสำคัญต่อชุมชนหนึ่งซึ่งอาจมีลักษณะเป็นองค์กรชุมชนให้มีส่วนร่วมในการกระจายอำนาจด้วย ดังนั้นความชัดเจนเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนและชุมชนในด้านบทบาทการบริหารจัดการจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ประเด็นที่สำคัญคือการกำหนดแผนการกระจายอำนาจบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องเกิดความเข้าใจถึงธรรมชาติของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้มีการกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและประชาชนที่อยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์เข้าใจสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทที่ต้องส่งเสริมกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย ต้องมีการทบทวนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งอาจต้องปรับเปลี่ยนไปจากเดิมตามฐานความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญด้วยการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแนวความคิดเกี่ยวพันกับแรงผลักดันที่จะส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นดังนั้นความคาดหวังเชิงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยบริการซึ่งวัดที่ผลผลิตหรือหน่วยส่งเสริมการบริหารจัดการที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งดูจากกระบวนการในการดำเนินการจะเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดภารกิจอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนและประชาชนว่าจะกว้างขวางครอบคลุมและมีการพัฒนาการไปในทิศทางใด

4) การประสานสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยงานเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อยู่ภายใต้หมวด 2 การกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการระบบการบริการสาธารณะซึ่งยังคงเป็นเรื่องของกิจกรรมที่แยกกันไปตามหน่วยงาน โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในความหมายของการบริหารจัดการแบบประสานสัมพันธ์กันของหน่วยงานซึ่งต้องอาศัยการปฏิบัติงานร่วมกันขององค์กรเพราะกิจกรรมเหล่านี้ยังถูกเข้าใจว่าเป็นเพียงงานทั่วไปตามปกติประจำวันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบการดำเนินการด้วยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายที่อยู่ภายใต้อำนาจบริหารจัดการหน่วยเดียวกัน

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมียุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการแปลงความหมายมาเป็นความรับผิดชอบในการบริการและการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นคือการกำหนดยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความมุ่งหมายของยุทธศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคือการกำหนดลำดับความสำคัญสำหรับการดำเนินการที่อยู่บนฐานทางความเห็นของท้องถิ่นว่าอะไรคือสิ่งสำคัญและควรได้รับความสนใจและควรเป็นความเห็นจากองค์กรชุมชนและประชาชนด้วย

6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ซึ่งท้องถิ่นสามารถใช้เป็นฐานสนับสนุนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อท้องถิ่น ตัวอย่างกรณีความขัดแย้งที่เกิดจากการผลักดันโครงการขนาดใหญ่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการจัดให้มีการประชาพิจารณ์นั้นไม่ประสบผลสำเร็จและนอกจากนี้หลายกรณียังนำไปสู่ความรุนแรงด้วย

สรุปองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านตราดและจันทบุรีด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน

แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง

1. การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติด้วยปะการังเทียม

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2558) ได้อธิบายการจัดสร้างปะการังเทียมไว้ว่า การจัดสร้างปะการังเทียมในประเทศเกิดขึ้น เนื่องจากสภาวะทรัพยากรประมงเริ่มเสื่อมโทรมลงซึ่งมีผลมาจากการพัฒนาเครื่องมือทำการประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเครื่องมือการประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเครื่องมืออวนลากเข้ามาทำการประมงในเขตทะเลไทยเมื่อปี พ.ศ. 2503 ทำให้ปริมาณการจับสัตว์น้ำโดยเฉพาะสัตว์หน้าดินถูกจับขึ้นมาจนเกินศักยภาพการผลิตของ

ธรรมชาติ ประกอบกับมีการใช้เครื่องมืออวนรุนตามแนวชายฝั่ง ทำให้ทรัพยากรประมงลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่การสร้างปะการังเทียมนั้นสำหรับประเทศไทยแล้วไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะเป็นสิ่งที่ชาวประมงเคยทำมาตั้งแต่อดีตและยังดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน โดยในยุคแรกๆ นั้นปะการังเทียมจะทำมาจากวัสดุที่หาได้ง่าย เช่น ทางมะพร้าว ไม้ไผ่ กิ่งไม้ เป็นต้น มาผูกให้ลอยอยู่ในระดับกลางน้ำ โดยมีทุ่นถ่วงอยู่ด้านล่าง ที่ชาวประมงเรียกกันว่า ซั้ง ในยุคต่อมาจึงมีการคิดค้นนำเอาวัสดุที่ใช้แล้ว เช่น ปลอกบ่อ ท่อคอนกรีตซึ่งหล่อเป็นแบบพีระมิด และแบบแท่งสี่เหลี่ยมโปร่งขนาดต่างๆ ตลอดจนวัสดุเหลือใช้อื่นๆ เช่น ตู้รถไฟ รถยนต์และตู้คอนเทนเนอร์ เป็นต้น โดยรูปแบบการจัดวางปะการังเทียมในประเทศไทยมีหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ ซึ่งในการจัดวางจะต้องมีการพิจารณาเลือกพื้นที่ ต้องคำนึงถึงระบบนิเวศวิทยาทางทะเลเป็นหลัก เช่น ต้องเป็นบริเวณทะเลเปิด กระแสน้ำไหลผ่านตลอดเวลาเพื่อป้องกันการตกตะกอนและพื้นที่ท้องทะเลต้องเป็นทรายมากกว่าโคลน เพราะทรายมีความอ่อนตัวน้อยกว่า ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้วัสดุจมตัวมากเกินไป เมื่อสร้างเสร็จแล้วต้องทำเครื่องหมายแสดงทุกครั้ง เพื่อให้ชาวประมงได้

2. การปลูกป่าชายเลน

สนธิ อักษรแก้วและคณะ (2558) ได้อธิบายความสำคัญของป่าชายเลนด้วยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่งไว้ดังนี้ ป่าชายเลนหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ป่าโกงกาง เนื่องจากมีไม้โกงกางขึ้นอยู่อย่างมากมาย สำหรับภาษาอังกฤษใช้ว่า Mangrove Forest ซึ่งหมายถึงสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน และบางครั้งเรียกว่า Intertidal Forest ซึ่งหมายถึง ป่าที่ขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลระหว่างน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและน้ำทะเลลงต่ำสุด ป่าชายเลนจะพบขึ้นอยู่ทั่วไปตามชายฝั่งบริเวณปากแม่น้ำ ทะเลสาบ ปากอ่าว และเกาะต่างๆ ของประเทศในแถบโซนร้อน ป่าชายเลนเป็นที่รวมของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์นานาชนิดพื้นที่ป่าชายเลนในโลกทั้งหมดมีประมาณ 113.40 ล้านไร่ ซึ่งกระจุกกระจายอยู่ในแถบโซนร้อนอเมริกาประมาณ 3.60 ล้านไร่ แถบโซนร้อนแอฟริกาประมาณ 21.20 ล้านไร่และแถบโซนร้อนแถบเอเชียประมาณ 52.60 ล้านไร่ หรือประมาณ 46.40 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด ซึ่งมีมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเขตร้อนในส่วนอื่นๆ ของโลก ป่าชายเลนในประเทศไทยจะพบเห็นได้ตามบริเวณรอบเกาะซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีน้ำทะเลท่วมถึงสำหรับท่วมถึงบางครั้งบางคราวเรียกว่า ป่าเชิงทรง ป่าชายเลนของประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1.05 ล้านไร่ (ปี พ.ศ. 2536) ซึ่งขึ้นกระจุกกระจายอยู่ทางฝั่งตะวันออกของอ่าวไทยในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 68,519 ไร่ หรือ 6.5 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด และด้านก้นอ่าวไทยในจังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 18,270 ไร่ หรือประมาณ 1.80 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด และทางภาคใต้ของประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดคือประมาณ 967,477 ไร่ หรือประมาณ 92.10 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งประเทศ

โดยขึ้นกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัดทางด้านชายฝั่งทะเลอันดามันและด้านทิศตะวันตกของอ่าวไทยคือ จังหวัด ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี เป็นต้น ป่าชายเลนมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประชากรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างมากมาเป็นเวลาช้านาน และนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ประเทศไทยได้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนโดยตรงทั้งทางด้านป่าไม้และทางด้านประมง ในด้านป่าไม้นั้น ไม้จากป่าชายเลนโดยเฉพาะไม้จากป่าโกงกางได้นำมาเผาเป็นถ่านซึ่งถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดีที่สุดในประเภทถ่านไม้ด้วยกันสามารถใช้สอยในประเทศ และส่งจำหน่ายต่างประเทศ ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประเทศชาติปีละหลายร้อยล้านบาท นอกจากนี้ไม้จากป่าชายเลนยังนำมาใช้ทำฟืน สร้างบ้านเรือน ทำเฟอร์นิเจอร์และอื่นๆ อีกมากมายรวมทั้งมีพันธุ์ไม้หลายชนิดที่นำมาใช้เป็นยาสมุนไพรได้ด้วย ในด้านประมง ป่าชายเลนนับเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับสัตว์น้ำนานาชนิดที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนและบริเวณชายฝั่ง รวมทั้งการเพาะเลี้ยงชายฝั่งอีกด้วย เป็นต้นว่า พวกกุ้ง หอย ปู และปลา วงจรชีวิตของสัตว์น้ำเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับป่าชายเลนโดยตรงอย่างแน่นแฟ้น กล่าวคือ ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เพาะพันธุ์และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน ประชากรของประเทศได้อาศัยจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งทะเล และจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ซึ่งทำรายได้ให้กับประเทศปีละหลายพันล้านบาท ป่าชายเลนของประเทศไทยได้ถูกตัดฟันทำลายเพื่อกิจกรรมอื่น เช่น การทำนาเกลือ ที่อยู่อาศัย สร้างถนนหนทาง สถานที่ราชการอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีป่าชายเลนอยู่ประมาณ 2.3 ล้านไร่ และได้ถูกทำลายแปรสภาพลงเรื่อยๆ จนในปี พ.ศ. 2536 พบว่ามีป่าชายเลนของประเทศเหลืออยู่เพียง 1.05 ล้านไร่เท่านั้น การทำลายป่าชายเลนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดก็ตาม นอกจากจะมีผลกระทบต่อการสูญเสียพื้นที่และต้นไม้แล้ว ยังทำให้ปริมาณและการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนบริเวณชายฝั่ง ตลอดจนสัตว์น้ำที่เลี้ยงตามชายฝั่งลดลงไปด้วย ป่าชายเลนนอกจากจะมีความสำคัญโดยตรงด้านป่าไม้และประมงแล้วยังมีประโยชน์ทางอ้อมอีกหลายด้านด้วย กล่าวคือ ป่าชายเลนช่วยในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยช่วยในการป้องกันชายฝั่งทะเลจากลมพายุที่รุนแรง ป้องกันการพังทลายของดินชายฝั่งจากคลื่นและกระแสน้ำ และช่วยกั้นกรองสิ่งปฏิกูลต่างๆ ที่ถูกปลดปล่อยจากบนบก เพื่อลดปัญหาน้ำเน่าเสียในแม่น้ำ ลำคลอง ปากอ่าว และทะเลอีกด้วย การทำลายป่าชายเลนจึงเป็นการทำลาย อนุรักษ์น้ำของประชากรโดยเฉพาะบริเวณชายฝั่งและเศรษฐกิจของประเทศอย่างมหึมา และนอกเหนือจากนี้ ยังเป็นการทำลายป่าอันเป็นมรดกล้ำค่าของชาติอีกด้วย

สรุปการสร้างและการปลูกป่าชายเลนเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันทำงานของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดจันทบุรีและตราดที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดตราดและจันทบุรีให้มีความอุดมสมบูรณ์และถือเป็นรูปแบบและกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำ

ทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจันทบุรีและตราดด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและ
ภูมิปัญญาชาวบ้าน

แนวความคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

วิสุทธิ ไปไม้ (2538) ได้อธิบายภูมิปัญญาไทยกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของ
ท้องถิ่น การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยไม่ฝืนธรรมชาติเป็นแนวทางการพัฒนายุคใหม่ที่มีความโยงใยไปถึง
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะทรัพยากรด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่
บรรพบุรุษของเราได้หยิบมาใช้สอยอย่างทะนุถนอมเป็นเวลายาวนานนับพันๆ ปีและได้สั่งสมความรู้
ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนมาโดยตลอดในรูปแบบของหมอชาวบ้านที่ใช้วิธีการ
รักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบโบราณจากพืชสมุนไพรที่หาได้จากป่าเขาลำเนาไพรที่มีอยู่มากมายในอดีตและ
ในรูปแบบของเกษตรพื้นบ้านที่พัฒนาและรักษาพันธุ์พืชอาหารและพันธุ์สัตว์เลี้ยงการดำรงชีวิตบรรพ
ชนไทยได้สั่งสมความรู้ความเข้าใจและได้ใช้ทรัพยากรชีวภาพที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์อย่างชาญฉลาด
ในภาพลักษณ์ของ ภูมิปัญญาชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านแต่เป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง
ที่ทรัพยากรบุคคลทั้ง 2 ประเภทนี้ได้ถูกทอดทิ้งและอาจถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนโบราณล้าสมัย
ไม่พัฒนาตามกระแสการพัฒนาโดยนักพัฒนายุคใหม่ที่มีแนวคิดแบบตะวันตก ในช่วง 20-30 ปีที่
ผ่านมาทำให้ประเทศไทยเราต้องสูญเสียปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อมๆ กับการ
สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพอย่างน่าเสียดายยิ่งเสมือนเป็นการทบทม์หัวข้าวของตัวเองอย่างน่า
ละอายใจและไม่น่าให้อภัย ครั้นเมื่อกระแสการพัฒนาตามแบบตะวันตกได้ชี้แนะว่าการพัฒนายุคใหม่
จะต้องเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนกลุ่มนักพัฒนาของไทยเราก็ต้องสนองตอบกระแสการพัฒนา
แนวใหม่ตามไปด้วยแท้ที่จริงแล้วก็ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนยุคใหม่เพราะ
แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นเป็นวิถีชีวิตของบรรพชนไทยในอดีตได้ถือปฏิบัติต่อกัน
มาเป็นเวลานานนับพันๆ ปีเพียงแต่เราไม่ได้ใส่ใจในภูมิปัญญาไทยและแนวความคิดของปราชญ์
ชาวบ้านของเราเท่านั้นเองเสมือนว่าอยู่ใกล้เกลือกินต่างฉนั้นใดก็ฉนั้นนั้น กลุ่มชนในสมัยก่อนได้พัฒนาวิถี
ชีวิตผูกพันอยู่กับป่าโดยใช้ทรัพยากรชีวภาพจากป่าเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตบรรพชนไทยได้สั่ง
สมประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพืชสมุนไพร นำพืชพรรณจากป่าและสัตว์ป่ามาพัฒนา
เป็นอาหารหรือเป็นสัตว์ใช้งาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควายตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่รู้จักกัน
ในทางวิชาการปัจจุบันว่านิเวศวิทยา ดังนั้นสภาพธรรมชาติของป่าขึ้นเขตร้อนจึงไม่ได้เป็นเพียงแหล่ง
สะสมความหลากหลายทางชีวภาพแต่อย่างเดียวนั้นแต่ยังเป็นแหล่งธรรมชาติที่ให้ความรู้ ความคิด
เชิงปรัชญาชีวิตของบรรพชนไทยที่แสดงออกในรูปลักษณะของศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
ที่หลากหลายกระจายจัดกระจายตามชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศความรู้เชิงปัญญาท้องถิ่นและ
ปราชญ์ชาวบ้านดังกล่าวถือได้ว่าเป็นความรู้แบบเทคโนโลยีพื้นบ้านยุคโบราณซึ่งมีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับ

การนำเอาไปใช้ในการพัฒนาสมัยใหม่โดยใช้ควบคู่กับเทคโนโลยีชีวภาพยุคใหม่ เช่น การผลิตยารักษาโรคจากพืชสมุนไพรที่ได้มาจากภูมิปัญญาของหมอชาวบ้านหรือตำรายาแผนโบราณ การปรับปรุงสายพันธุ์พืชเพราะปลูกหรือพืชผลและสัตว์เลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารของมนุษย์ได้มาจากภูมิปัญญาของชาวไร่ชาวนา ชาวสวนยุคโบราณที่สืบสานถ่ายทอดความรู้ต่อๆ กันมาจนรู้ว่าจะปลูกพืชอะไรบ้าง ปลูกอย่างไร ปลูกในช่วงเวลาไหนและจะเก็บรักษาพันธุ์ไว้ได้อย่างไร วิธีเก็บคัดเลือกสายพันธุ์จะทำอย่างไรความรู้พื้นบ้านแบบชาวบ้านเหล่านี้ได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งในยุคปัจจุบันที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันเช่น เกษตรทางเลือก เกษตรผสมผสานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนวนเกษตร เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ ไร่นาป่าผสม เกษตรกรครบวงจร

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ความหมายของคุณภาพชีวิต พรทิพา นิโรจน์ (2551) ได้รวบรวมความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้ ยูเนสโก (UNESCO. 1981 :88) อ้างถึงใน พรทิพา นิโรจน์ 2551 ได้นิยามความหมายคุณภาพชีวิตไว้ว่าคุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพึงพอใจ (มีความสุข มีความพอใจ) ต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิตซึ่งมีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล

โรมมีและบราวน์ (Rommy and Brown, 1992) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่าเป็นแนวคิดที่ยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากล โดยมีเหตุผลหลายประการ เหตุผลประการแรกคือเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยาย ดีความโดยผ่านตัวกรองด้านความคิดและภาษาที่ต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลายนอกจากประสบการณ์พื้นฐานความรู้ ประเด็นการนำเสนอข้อเท็จจริงต่างๆ

ประการที่สองความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยจึงต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถประเมินผลได้ ประการที่สาม ความคิดก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญงอกงามและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากนิยามเป็นแบบเดียวกันก็หมายถึงคนทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งคงยากที่จะยอมรับจุดนี้ได้ถึงแม้จะเป็นการยากในการที่จะกำหนดนิยามของคุณภาพชีวิต ให้อยอมรับการเป็นสากลอย่างไรก็ตาม ก็มีผู้ให้นิยามไว้ในลักษณะต่างๆ กันไป แม้ว่าจะไม่มีนิยามใดของคุณภาพชีวิตที่ทำให้เกิดการยอมรับเป็นเอกฉันท์ ทั้งนี้ เพราะมีหลายเรื่องหลายประเด็นที่รวมอยู่ เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดีเรื่องเพศ และกิจวัตรประจำวัน

ชิดชัย ไชยรัตน์ (2536) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตหมายถึงสภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้าของ มีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่ง และความพึงพอใจนี้สามารถวัดหรือประเมินได้ทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุประสงค์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลานั้น

ไกรวุฒิ ช่วยสถิต (2541) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตหมายถึงความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรง สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยมทางสังคม สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

พรทิพา นิโรจน์ (2551) คุณภาพชีวิตหมายถึงสภาพแวดล้อมของชีวิตที่สมดุลกันทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ตลอดทั้งศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและค่านิยมในสังคม ทำให้สมาชิกชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุลและคณะ (2541, ออนไลน์) ได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับวัดคุณภาพชีวิตขององค์กรอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย เป็นเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่พัฒนามาจากกรอบแนวความคิดของคำว่า คุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึง การประเมินค่าที่เป็นจิตพิสัย (Subjective) ซึ่งฝังแน่นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม สังคมและสภาพแวดล้อม เพราะฉะนั้นนิยามของ QOL จะเน้นไปที่การรับรู้ในเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้ตอบ ไม่ได้คาดหวังที่จะเป็นวิธีการที่จะวัดในรายละเอียดของอาการของโรคหรือสภาพต่างๆ แต่ถือเป็นการประเมินผลของโรคและวิธีการรักษาที่มีต่อคุณภาพชีวิต

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตหมายถึงสภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้าของมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่งและความพึงพอใจนี้สามารถวัดหรือประเมินได้ทั้งทางจิตใจและวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในช่วงเวลานั้น การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกมาปรับใช้เป็นคำถามในการเก็บข้อมูลคุณภาพชีวิตของชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดตราดและจันทบุรี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2554) ได้ศึกษาโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก กรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอ่าวบางกะไชย ด้วยป่าเสม็ดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่ารูปแบบวิธีการและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานรากที่เหมาะสมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเสม็ดของอ่าวบางกะไชยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อศึกษาแนวทางเพิ่มศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกะไชยและ

องค์การบริหารส่วนตำบลตะกาดเง้า กับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อศึกษาลักษณะการนำนโยบาย ไปปฏิบัติโดยองค์กรชุมชนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผลการวิจัยพบว่า ข้อค้นพบที่สำคัญได้แก่ ชาวบ้านกับป่าชายเลนสามารถอยู่ร่วมกันได้แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยชาวบ้านได้อาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งหาอาหาร สมุนไพร ขณะเดียวกัน ป่าชายเลนก็ได้อาศัยชาวบ้านดูแลรักษาและฟื้นฟูให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2555) ได้ศึกษาโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ฐานรากด้วยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติกรณีศึกษาการสร้างเครือข่ายกลุ่มประมงชายฝั่งทะเลจังหวัดชลบุรีพบว่าสาเหตุของการลดลงของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเลจังหวัดชลบุรี ได้แก่ การเพิ่มพื้นที่ทำนาเกลือ การกัดเซาะของชายฝั่งและจำนวนป่าชายเลนลดลงผลกระทบที่สำคัญคือ คุณภาพชีวิตทางเศรษฐกิจของชาวประมงชายฝั่งลดลงเนื่องจากจับสัตว์น้ำได้ลดลงประกอบกับราคาน้ำมันเพิ่มสูงทำให้รายได้ลดลงสองข้อค้นพบเรื่องรูปแบบวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานรากที่เหมาะสมโดยผ่านเครือข่ายประมงชายฝั่งทะเลที่มีมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีเป็นแกนนำพบว่า แนวทางการบูรณาการการเรียนการสอนเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้ผ่านโครงการบริการวิชาการต่อชุมชนที่สนองตอบต่อปัญหาชุมชน สามข้อค้นพบเรื่องการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยโดยมุ่งเน้นการกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2556) ได้ศึกษาโครงการวิจัยเชิงบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพ กรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนคลองปากน้ำแฉมหนู ด้วยปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า 1.สาเหตุการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนคลองปากน้ำแฉมหนู ตำบลตะกาดเง้า อำเภอน่าใหม่ จังหวัดชลบุรี ได้แก่ ปัญหาขยะในครัวเรือน ปัญหาป่าชายเลนลดลงและปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ผลกระทบที่สำคัญต่อความหลากหลายทางชีวภาพคือปริมาณสัตว์น้ำลดจำนวนลงผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตคือ รายได้ลดลงแต่ค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น เกิดมลพิษในชุมชน แหล่งอาหารตามธรรมชาติลดลงและมีการเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพประมงพื้นบ้านไปทำอาชีพอื่นหรือเป็นลูกจ้าง 2. รูปแบบวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรชายฝั่งที่เหมาะสม พบว่าแนวทางการบูรณาการการเรียนการสอนเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านสู่นักศึกษาเยาวชนรุ่นใหม่ 3. เรื่องแนวทางการเพิ่มศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลทางชีวภาพโดยมุ่งเน้นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนคลองปากน้ำแฉมหนู 4. การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยองค์กรชุมชนกลุ่มประมงพื้นบ้านปากน้ำแฉมหนูได้เข้ามาขับเคลื่อน

การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดน้ำเป็นการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มประมงพื้นบ้านและสร้างความมั่นใจว่าการยึดแนวทางภูมิปัญญาชาวบ้านและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2557) ได้ศึกษาโครงการวิจัยการบูรณาการการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพกรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งหญ้าทะเลของกลุ่มประมงชายฝั่งสนามไชยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่าสาเหตุและผลกระทบการลดลงทางแหล่งหญ้าทะเลชุมชนสนามไชย มี 2 สาเหตุ ได้แก่ 1. ปริมาณพื้นที่น้ำกึ่งเพิ่มขึ้น 2. ป่าชายเลนลดลง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศแหล่งหญ้าทะเล 3. พบว่ารูปแบบวิธีการและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรชายฝั่งแหล่งหญ้าทะเลมี 2 วิธีคือ 1. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งหญ้าทะเลจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ 2. จากภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติด้วยการปล่อยให้ธรรมชาติดูแลตัวเอง 3. พบว่าสามารถนำกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้กับการเพิ่มศักยภาพเทศบาลได้ 4. พบว่าองค์กรชุมชนสามารถนำนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปขับเคลื่อนได้ 5. พบว่ามีการรวมกลุ่มทำธนาคารปูม้าเป็นการเรียนรู้สร้างเครือข่ายประชาสังคม

ชลพรรณ ออสปอนพันธ์และคณะ (2558) ได้ศึกษาโครงการวิจัยการบูรณาการการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ กรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งหญ้าทะเลของกลุ่มประมงชายฝั่งสนามไชยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่าพบ 1. สาเหตุและผลกระทบการลดลงของแหล่งหญ้าทะเลชุมชนมีสาเหตุและผลกระทบได้แก่ 1) ภัยธรรมชาติได้แก่ คลื่นลมและภาวะโลกร้อน 2) ภัยจากมนุษย์ได้แก่การหาหอย สารเคมีจากสวนผลไม้และขยะส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งลดลง อาชีพประมงพื้นบ้านลำบากมากขึ้น 2. รูปแบบวิธีการ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่าสามารถนำเอากระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้เพื่อฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพและเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลสนามไชยได้และ 3. การนำนโยบายไปปฏิบัติโดยองค์กรชุมชนพบว่าสามารถขับเคลื่อนการอนุรักษ์และแหล่งหญ้าทะเลร่วมกับกลุ่มธนาคารปูได้

พงศธร จันทรตรีและคณะ (2558) ได้ศึกษาโครงการวิจัยบูรณาการการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพกรณีศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเสมเพื่อลดการกัดเซาะชายฝั่งบ้านเกาะแหมว-แหลมหญ้ายึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้านพบว่า 1. สาเหตุและผลกระทบของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเกาะแหมวจังหวัดจันทบุรีมีสาเหตุและผลกระทบได้แก่ 1) คลื่นลมแรงกัดเซาะชายฝั่ง 2) การทำนาเกลือส่งผลกระทบทำให้ 3) ที่ดินที่เคยเป็นนาข้าวเปลี่ยนเป็นทะเล 4) ทรัพยากรทางทะเลลดลงส่งผลให้รายได้ของชาวบ้านลดลง

2. พบว่าสามารถนำเอากระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้เพื่อฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพและเพิ่มศักยภาพกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ได้ 3. พบว่าสามารถขับเคลื่อนการลดการกัดเซาะชายฝั่งเกาะแมว-แหลมหญ้าโดยการปลูกป่าเสมได้

ณัฐทิศา โจรจนประศาสน์และคณะ (2554) ได้ศึกษาสมรรถนะของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการประมงร่วม การศึกษาพบว่า จากสมรรถนะ 13 ด้าน เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนล่าง มีความสามารถในการสื่อสารอยู่ในระดับการนำ ซึ่งสูงกว่าเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนบนที่อยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ และเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่ง อันดามันตอนล่างมีความสามารถด้านการกำหนดกติกามาตรการการต่อรอง และการได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่นอยู่ในระดับการประยุกต์ใช้ ซึ่งสูงกว่าเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดฝั่งอันดามันตอนบนที่อยู่ในระดับผู้เริ่มต้น ส่วนการพิจารณาสมรรถนะทุกด้านพร้อมกัน โดยการวิเคราะห์การจัดกลุ่ม (Cluster Analysis) พบว่า จัดเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 มีศักยภาพสูง มีความสามารถในการต่อรอง เชื่อมกับภายนอก สร้างความรู้ สร้างคน รุ่นใหม่กลุ่ม 2 มีศักยภาพปานกลาง มีความสามารถในการสร้างความรู้ สร้างคนรุ่นใหม่แต่ขาดการเคลื่อนไหว ทางสังคมกลุ่ม 3 มีศักยภาพต่ำ ขาดการจัดการความรู้ การพัฒนาคนรุ่นใหม่ การบริหาร และภาวะผู้นำ

นิภาพรรณ เจนสันติกุล (2556) ได้ศึกษาเรื่องโครงสร้างทางสังคม บทบาทและนโยบายสาธารณะกับความเป็นพลเมือง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสังคมไทยมีความขัดแย้งทางความคิดและการแตกแยกออกเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ประชาธิปไตยแบบตัวแทนประสบปัญหาเรื่องบทบาทการเข้าไปมีส่วนร่วมและตัวแทนของประชาชนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ประชาชนจึงให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยทางตรงและการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และการนำแนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา มาอธิบายถึงสถานการณ์และบทบาทของประชาชนที่เกิดขึ้นในบริบททางการเมืองไทย เพื่อแสวงหาปัจจัยหนุนเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมภายใต้ทิศทางการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและกลไกรัฐ ซึ่งสรุปได้ว่า จุดเริ่มต้นของความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นจากการตระหนัก การร้อยเรียงการร่วมกัน และการเสริมพลังอำนาจ โดยมีปัจจัยสำคัญ คือการที่ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่

กังสตาล เขาวัดพัฒนกุล (2557) ได้ศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพฯเหนือ ผลการศึกษาพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในทุกสังคมในหลายกรณีความเหลื่อมล้ำทางสังคมถูกพิจารณาว่าเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนในสังคมเดียวกันทั้งทางตรงและทางอ้อม บทความนี้เสนอผลการศึกษาปัญหา

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนในหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพมหานครเหนือโดยศึกษาชุมชนหมู่บ้านจัดสรร จำนวน 6 ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชน และองค์กรประชาชน ตลอดจนศึกษาคุณภาพชีวิตและจัดทำแผนพัฒนาในระดับชุมชน ผลการศึกษาเป็นการทำความเข้าใจและประเมินความเหลื่อมล้ำทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านจัดสรรในเขตกรุงเทพมหานคร

รัชพันธุ์ เขยจิตรและรติพร ถึงฝั่ง (2557) ได้ศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือน : มิติทางเพศของสมาชิกครัวเรือนนั้นสำคัญไฉน ผลการศึกษาพบว่าการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ระหว่างการจำแนกครัวเรือนด้วยเพศของหัวหน้าครัวเรือน กับอัตราส่วนเพศของครัวเรือน โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2549 และปี พ.ศ. 2554 อัตราส่วนเพศของครัวเรือนคำนวณจากจำนวนสมาชิกเพศชายหารด้วยจำนวนสมาชิกเพศหญิงในครัวเรือนเดียวกัน ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจคำนวณจากค่าสัมประสิทธิ์และช่องว่างระหว่างคนรวย-คนจนทั้งด้านรายได้และรายจ่าย ผลการศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเมื่อจำแนกครัวเรือนด้วยเพศของหัวหน้าครัวเรือน มีความแตกต่างกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเมื่อจำแนกครัวเรือนด้วยอัตราส่วนเพศของครัวเรือน เกิดความไม่สอดคล้องของผลการศึกษาเมื่อใช้วิธีการจำแนกครัวเรือนด้วยลักษณะทางเพศที่ต่างกัน การศึกษาความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชายในระดับครัวเรือน จึงต้องระบุลักษณะทางเพศของครัวเรือนที่ชัดเจนเพื่อป้องกันข้อสรุปที่อาจผิดพลาดหรืออาจขัดแย้งกันได้

วัชรพล ว่องนิยมเกษตร (2557) ได้ศึกษาเรื่องการกำหนดนโยบายการพัฒนาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ได้แก่ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด, สินเชื่อธนาคารพาณิชย์รายจังหวัดและการจัดสรรงบประมาณรายจังหวัด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ คือ นโยบายการขยายผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ นโยบายระบบการเงินระดับฐานรากเพื่อการเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างทั่วถึง, และนโยบายการจัดสรรงบประมาณบนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันทั้งนี้ ชูคตินโยบายดังกล่าวมุ่งลดระดับความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ของประเทศไทยโดยการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของปัจจัยทั้งสาม ซึ่งจะส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ในจังหวัดต่างๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

พงษ์ธร วราศัย (2558) ได้ศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความจำริญเติบโตทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกรณีของประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดัชนีชี้วัดทางรายได้และทางสังคม ในลักษณะข้อมูลช่วงเวลา (Panel Data) ตั้งแต่ปี 2531-2556 โดยแบ่งพื้นที่ของการศึกษาออกเป็น 5 ภูมิภาค คือ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง

ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า ประการแรกความเหลื่อมล้ำทางรายได้ไม่ส่งผลกระทบต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หากแต่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในเชิงบวกและประการที่สอง ความจำเป็นเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจการเข้าถึงและการขยายโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาประชากรในวัยทำงาน มีส่วนช่วยทำให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษา เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดในการช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ตามมาด้วยการพัฒนาประชากรในวัยทำงาน และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

รัชพันธุ์ เชนจิตรและบุญ ทิ มินต์ม (2559) ได้ศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในประเทศเวียดนามและประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในประเทศเวียดนามและประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน ปี พ.ศ. 2545 และ 2549 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติส่วนแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาสำหรับประเทศเวียดนามนั้นศึกษาจากรายงานสรุปผลการสำรวจมาตรฐานการครองชีพของครัวเรือนในประเทศเวียดนาม ปี พ.ศ. 2553 ผลการศึกษาในภาพรวมของประเทศพบว่า คนไทยมีรายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนสูงกว่าคนเวียดนามประมาณ 5 เท่าตัว อีกทั้งครัวเรือนคนไทยมีความเหลื่อมล้ำทั้งทางด้านรายได้และค่าใช้จ่ายสูงกว่าครัวเรือนชาวเวียดนามค่อนข้างมากแต่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนไทยนั้นกลับมีแนวโน้มลดลงในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเฉพาะในเขตชนบทผลการศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันทั้งในประเทศเวียดนามและประเทศไทย

สรุป เศรษฐกิจพอเพียงคือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาทโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความเหตุผลและสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบความมีคุณธรรมเพื่อประกอบการวางแผนและการตัดสินใจเป็นการเอาแนวคิดรัฐศาสตร์สมัยนิยมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมที่มาใช้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเรื่องโยงที่มาของปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้ตนสามารถเข้าใจปัญหาการเปลี่ยนแปลง และสามารถนำเสนอทางออกของปัญหาได้เป็นการปรับทิศทางของรัฐประศาสนศาสตร์จึงนำไปสู่โครงการวิจัยรูปแบบและกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเครือข่ายประมงพื้นบ้านจังหวัดตราดและจันทบุรี ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาชาวบ้าน